

Úvodné slovo

Lysák

Počas prvých dní tohtoročných prázdnin a dovoleniek padali teplotné rekordy 'jedna radosť'. Najmä pre tých, čo sa mohli ovlaziť na kúpaliskách, v moriach, či klimatizovaných priestoroch to bola iste lahoda. Tí druhí sa prepotení utiekali do chládku. A bolo nám ho treba. V priamom i prenesenom slova

zmysle.

Po ovlazujúcich vystúpeniach premiéra SR Róberta Fica na oslavách J. M. Hurbana i v ďalších dňoch na staroslávnom Devíne o koreňoch a plodoch našej zvrchovanosti, rozpálili *niektorí neslávne známi poslanci Národnej rady SR a teraz i ich spriaznení predstavitelia Slovenska v Európskom parlamente ovzdušie drzozným prípadom Malinová*. A zrejme s ním súvisiacich snáh o autonómiu nadprávami zhýčkanej menšiny na južnom Slovensku. Pre prihrievanie ich politickej polievočky-popularity neváhajú využiť každú zámienku a príležitosť. Bez ohľadu na to, že rozdúchavaním medzinárodnej nevraživosti a podporou nekolonialistických ambícií istých síl u susedov to môže viesť k balkanizácii stredoeurópskeho priestoru. Pre nich Kosovo nie je poučením, skôr vzorom!? Bohužiaľ, na ich avantúry nezazneli (alebo sme sa o nich nedozvedeli) náležité verejné odpovede od ďalších slovenských poslancov v Európskom parlamente. Verme, že sa ich dočkáme.

Omnoho príjemnejšie teplo sa rozlievalo pri už tradičných, hoci trocha skromnejších, Vatrách zvrchovanosti. Možno menej patetických, no o to viac precítaných slov sme o významnej udalosti Deklarácie o zvrchovanosti Slovenska v roku 1992 počuli u vatry pri Štrkoveckom jazere v Bratislave (od p. ministra pôdohospodárstva Miroslava Jureňu), či pri ďalších vatrách po celom Slovensku. Väčšine médií, ktoré pôsobia v takmer 15 rokov samostatnej SR, to však nestálo za pozornosť. Skôr využili aj túto príležitosť na trápne bagatelizovanie významu tak jedinečného jubilea a zásluh tých, ktorí sa o sformovanie a prijatie Deklarácie zaslúžili. Boli to hlavne poslanci vtedajšieho Federálneho zhromaždenia:

Vďaka našich a isto aj budúcich generácií Slovenska bude patriť im aj všetkým tým, ktorí sa o návrat našej samostatnosti v spoločenstve národov podľa svojich možností pričínili. Pevne veríme a budeme sa pričíňovať o to, aby v zostávajúcich dňoch dovoleniek a prázdnin sme naberali viac pohody, fyzických i duševných síl i sebedomia do ďalších čínorodých dní tohto roka. Aby sme sa z polovičnej ekonomickej výkonnosti v rámci EÚ priblížili čo najskôr k najúspešnejším národom Únie. Lebo je isté - pri racionálnej dlhodobej stratégii a koncentrácii tvorivého potenciálu Slovenska na jej realizáciu - *my na to máme!*

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Zákonník práce

Takmer každý z nás sa v živote ocitne aspoň raz v úlohe zamestnanca alebo zamestnávateľa. Zákonník práce je kódex, ktorý upravuje najzákladnejšie práva a povinnosti strán, zúčastnených v pracovnom pomere, poskytuje jednoznačný pracovno-právny výklad vzťahu zamestnanca a zamestnávateľa, vytvára priestor pre rozvoj národného hospodárstva a ovplyvňuje trh práce. V podmienkach európskej voľnej súťaže sa stáva taktiež zárukou ekonomickej stability a sociálnych istôt spoločnosti.

Mnohí sa stotožňujú s názorom, že danú právnu normu nepotrebujú, vzhľadom na to, že svoje podnikateľské aktivity, rozvoj ľudských zdrojov a sociálny program uskutočňujú k spokojnosti seba a svojich zamestnancov.. Iným zväzuje „ruky“, čo znamená, že nastal čas na jeho aktualizáciu. Zákonník práce je norma, na základe ktorej sa uzatvárajú pracovno-právne pomery a na ktorú sa zamestnanci a zamestnávateľia v pracovno-právnych sporoch odvolávajú pri dožadovaní sa svojich práv, preto je neodmysliteľná súčasť trhovej ekonomiky.

Som presvedčená o tom, že zákonník práce je nevyhnutná legislatívna norma pre zavedenie pravidiel do riadeného procesu ekonomických aktivít podnikateľských subjektov, samostatne zárobkovo činných osôb, inštitúcií a že je štandardné ho novelizovať na aktuálne politicko-hospodárske pomery. Nie som si však istá, či predložený návrh Zákonníka práce bude prostriedkom zlepšenia situácie zamestnancov a či napomôže hospodárskemu rastu. Vychádzam z predpokladu, že Zákonník práce by mal poskytovať minimálne obmedzenia a poskytnúť maximálny priestor zamestnávateľom a zamestnancom. Tempo životného štýlu stiera rozdiely medzi využívaním pracovného času, dovolenkou na zotavenie, práceneschopnosťou. Je len vecou administrácie a účtovníctva, ako sú pre potreby odmeňovania tieto formy zaznamenávané. Zákonník práce dáva priestor pre nekonečné súdne spory, ktoré zaťažujú súdnictvo a oberajú o čas a peniaze obe strany.

Čím menej obsahuje obmedzení, tým viac má predpoklady byť flexibilnejší a kompaktnější.

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony môžeme analyzovať v troch oblastiach: ekonomickej, ochrany ľudských práv, lingvistická.

Ekonomická stránka návrhu zákona

Zákon predpokladá prevažne pozitívny dôsledok na verejné financie, zamedzenie výkonu práce „vynútenými živnostníkmi“, zlepšuje mzdové podmienky zamestnancov

Šimková

agentúr dočasného zamestnávania dočasne pridelených k užívateľskému zamestnávateľovi, reaguje na európske legislatívne prostredie, týkajúce sa pracovnej pohotovosti.. Pozitívne dopadá na obyvateľstvo vytváraním väčších sociálnych istôt - ochranou „nútených“ živnostníkov, podmienok pracovného pomeru na dobu určitú, opätovným ustanovením dohody o pracovnej činnosti, domáckej práce a telepráce, súbehu poskytovania mzdy počas výpovednej lehoty a odstúpného a pracovnej pohotovosti. Nie je však možné tento dopad komplexne vyčíslit', len odhadnúť.

Rozširujú sa možnosti mimo pracovnoprávných pomerov - dohody a prácach, dohodu o pracovnej činnosti, dohodu o brigádnickej práci študentov. Kým dohoda o pracovnej činnosti umožňuje vykonávať činnosť najviac 10 hodín týždenne, dohoda o brigádnickej práci študentov umožňuje vykonávať činnosť menej ako v rozsahu prekračujúcom v priemer polovicu určeného pracovného času počas 12 mesiacov a dohoda o vykonaní práce umožňuje 350 hodín ročne. Považujem uvedené členenie za komplikované, administratívne náročné a nadbytočné. Tieto pracovné pomery je potrebné maximálne zjednodušiť, bez hodinových obmedzení a ponechať v kompetencii zamestnanca a zamestnávateľa, aby sa dohodli na podmienkach práce.. Dôležitý je výstup, písomná Dohoda o účasti na trhu práce, v ktorej sa jasne stanovujú práva a povinnosti zúčastnených strán, predovšetkým druh pracovnej aktivity, miesto výkonu, termín plnenia, podmienky odmeňovania, odvody a daňové povinnosti zamestnanca a zamestnávateľa.

Práca nadčas definovaná podľa § 121 vytvára tenký ľad pre diskrimináciu ostatných zamestnancov -ako nadčas pre „vyvolených“ – podľa §121 ods.2 pri výkone cielených koncepčných a systémových riešení – tento inštitút zavádza, upevňuje priestor odborom a považujem za odôvodnené nahradiť ho iným spôsobom odmeňovania - bez nadväznosti času, zadaním mimoriadnej úlohy resp. inou pohyblivou zložkou mzdy. **Pretrvávajú komplikácie pracovnoprávných vzťahov z titulu určenia skúšobnej doby** pri predlžovaní pracovnoprávných pomerov na dobu určitú. Nebolo by racionálnejšie, aby sa prenechala možnosť dohody dotknutým stranám? Prax ukazuje, že zákonník práce nepomôže zamestnancovi, s ktorým chce zamestnanec ukončiť pracovný pomer na dobu určitú. **Zákon dáva povinnosť dohodnúť rozvrhnutie nepravidelnej pracovnej doby** so zástupcami zamestnávateľov, čo považujem za ubratie kompetencie zamestnávateľa. **Zat'azujú sa zamestnávateľia**, zvýšením výšky odstúpného na desať násobok, akoby sa neprihliadalo na skutočnosť, že dávku úrazového poistenia a iné dávky s tým súvisiace plynú zamestnancovi zo Sociálnej poisťovne.(Zákonník ukladá odstúpné v sume najmenej desaťnásobku priemerného mesačného zárobku zamestnancovi, s ktorým zamestnávateľ skončí pracovný pomer výpoveďou alebo dohodou z dôvodov, že zamestnanec nesmie vykonávať prácu pre pracovný úraz, chorobu z povolania alebo pre ohrozenie touto chorobou, alebo ak na pracovisku dosiahol najvyššiu prípustnú

expozíciu určenú rozhodnutím príslušného orgánu verejného zdravotníctva.) Čo je vážnym problémom je fakt, že **zákonník neurčuje priamo povinnosť podľa §131 ods.2 zamestnávateľovi zraziť zo mzdy pohľadávky** a-h a vytvára sa tak priestor pre ich narastanie, kombinovanie a uhýbanie z plnenia povinností zamestnancov. Ako rýchle by sa splatili všetky záväzky, ak by táto povinnosť bola exaktne stanovená. **Opomenulo sa zatiaľ zavedenie eura** a uvádzanie pri Sk a halieroch aj alternatívu v EUR a centoch.

Ochrana ľudských práv v návrhu zákona nie je jednoznačná. V § 120 Mzda pojednáva o mzde bez diskriminácie pohlavia, je potrebné pamätať aj na rozšírenie pracovného trhu a taxatívne vymedziť odstránenie diskriminácie veku, rasy, etnika, náboženstva a štátnej príslušnosti. **Zákon nepojednáva o rovnakom postavení zamestnancov** s pracovným pomerom na dobu určitú a neurčitú, o rovnakých právach a povinnostiach, výhodách vyplývajúcich zo sociálneho programu, valorizácii miezd a pod. Naopak, podľa §52 zamestnanec, pracujúci prostredníctvom „domáckej práce a telepráce“ nemá právo pri dôležitých osobných prekážkach v práci náhradu mzdy s výnimkou úmrtia rodinného príslušníka. Stojí za úvahu doplniť ako prekážku v práci vlastnú svadbu, svadbou detí, krstom dieťaťa. **Návrh zákona vypustil § 65**, podľa ktorého pri výpovedi danej zamestnancovi preto, že zamestnanec pre ohrozenie chorobou z povolania resp. pre dosiahnutie najvyššej prípustnej expozície na pracovisku určenej podľa platných zásad má zamestnávateľ povinnosť zabezpečiť zamestnancovi nové vhodné zamestnanie.

Zamestnanecká rada a odborová organizácia podľa znenia tohto zákona majú posilnené rozhodovacie právomoci a kompetencie, avšak pôsobia ako konkurencia, aj keď majú identický cieľ – ochrana práv zamestnanca. Najmä vtedy, ak sú na pracovisku konštituované obe tieto formy. Sú to predovšetkým kompetencie podľa § 142,121. Som toho názoru, že aktivity súvisiace s prácou odborov by mali byť eliminované z pracovného času tak, aby sa nenarušila kontinuita práce. Len za mimoriadnych časových okolností, je potrebné využívať pracovný čas po dohode so zamestnávateľom.

Zákon síce ukladá povinnosť písomne informovať zástupcov zamestnancov resp. zamestnancov o platobnej neschopnosti do desiatich dní jej vzniku, ale neurčuje, akým spôsobom (ak by bolo jasne stanovené, napr. zverejnenie na verejne prístupnom mieste v priestoroch pracovísk zamestnancov, eliminovali by sa domnienky o vhodnom výbere spôsobu informovanosti.)

Lingvistická stránka návrhu zákona, zákon zavádza termín : závislá práca, telepráca, čo ale nevystihuje podstatu práce – nepracuje sa pri televízore ale pri počítači a preto by bol vhodnejší výraz pre tento účel „virtuálna práca“)

Zákon vypustil niektoré výrazy a nahradil ich novými (napr., „zrušenie“ - „skončenie“, termín „plne“ sa nahradil termínom - „dlhodobo“),

V zákone sa cielene zamieňajú slová „po prerokovaní“ a „dohoda“. Je potrebné si uvedomiť, že častokrát dosiahnutie dohody nie je operatívne, tak ako si to vyžaduje ekonomický proces

Negatívny vplyv môže mať zákonník práce na časť „nútených živnostníkov“, ktorí sa môžu ocitnúť bez práce a zvýšia dočasne nezamestnanosť, na zamestnávateľov, ktorým uberá rozhodovacie kompetencie. Až štatistické ukazovatele po 1 roku preukážu opodstatnenosť tejto obavy. Zákonník práce, to je kompromis, dohoda, ktorej predchádza prerokovanie medzi zamestnancami a zamestnávateľmi.

Mať dobrý zákonník práce, to znamená mať právnu normu, ktorá zjednodušuje procesy a optimalizuje ich. Pevne verím, že sa to podarí a **aj touto cestou sa uvedené podnety minimálne prehodnotia.**

Ing. Mária Šimková

Rezervované pre makroekonomiku

Výbor pre audit

Novinkou súvisiacou s poslednou novelizáciou Zákona o účtovníctve a zmenami účinnými od 1.1.2008 je zriadenie „Výboru pre audit“. V účtovných jednotkách, ktoré majú zákonnú povinnosť overenia účtovnej závierky audítorom, audítora schvaľuje alebo odvoláva valné zhromaždenie alebo členská schôdza. V účtovných jednotkách, ktoré majú zriadený výbor pre audit, alebo v ktorých dozorná rada vykonáva funkcie výboru pre audit bude predkladať predstavenstvo valnému zhromaždeniu alebo členskej schôdzi návrh na schválenie a odvolanie audítora na základe odporúčania výboru pre audit alebo dozornej rady. Odvolanie audítora musí byť ale riadne odôvodnené.

Výbor pre audit bude musieť zriaďovať: banka, pobočka zahraničnej banky, Exportno-importná banka Slovenskej republiky, poisťovňa, pobočka zahraničnej poisťovne, zaistovňa, pobočka zahraničnej zaistovne, správovská spoločnosť, pobočka správovskej spoločnosti, dôchodková správovská spoločnosť, doplnková dôchodková správovská spoločnosť a účtovná jednotka, ktorá emitovala cenné papiere a tie boli prijaté na obchodovanie na regulovanom trhu. Zloženie výboru pre audit budú tvoriť členovia dozornej rady alebo členovia menovaní valným zhromaždením, pričom minimálne jeden člen výboru pre audit musí mať päť rokov odbornej praxe v oblasti účtovníctva alebo audítorstva a musí byť nezávislý, tzn. že nesmie to byť osoba, ktorá je majetkovo alebo osobne prepojená s účtovnou jednotkou, prípadne jej dcérskou účtovnou jednotkou, akcionármi a audítorom.

Úlohou výboru pre audit bude:

- sledovanie zostavovania účtovnej závierky a dodržiavania príslušných predpisov
- sledovanie efektivity vnútornej kontroly a systémov riadenia rizík v účtovnej jednotke
- sledovanie auditu individuálnej účtovnej závierky a auditu konsolidovanej účtovnej závierky
- preverovanie a sledovanie nezávislosti audítora
- odporúčanie na schválenie audítora na výkon auditu pre účtovnú jednotku
- určovanie termínu audítorovi na predloženie čestného vyhlásenia o jeho nezávislosti

Výbor pre audit nezriaďujú ministerstvá a Národná banka Slovenska. Nemusí ho mať zriadený ani dcérska spoločnosť, v prípade ak funkciu výboru pre audit bude vykonávať jej materská spoločnosť a tento výbor bude vykonávať rovnaké funkcie aj pre dcérsku účtovnú jednotku. Ak má spoločnosť sídlo v inom štáte Európskej únie alebo v zmluvnom štáte, ktorý je zmluvnou stranou dohody a Európskom hospodárskom priestore a bude mať vytvorený orgán vykonávajúci činnosti ako výbor pre audit podľa platných predpisov vo svojej krajine; v takom prípade účtovná jednotka zverejní vo výročnej správe, ktorý orgán tieto činnosti vykonáva a aké je jeho zloženie. Ako bolo už spomínané výbor pre audit nemusí byť zriadený ak jeho činnosti vykonáva dozorná rada, pričom činnosti výboru pre audit nemôže vykonávať predseda dozornej rady. V praxi to bude znamenať, že zriaďovanie výborov pre audit bude pomerne zriedkavé nakoľko jeho činnosti môže vykonávať dozorná rada s výnimkou jej predsedu. Dá sa teda povedať, že **pokiaľ v slovenských podmienkach nepôjde o významný podnik so zahraničnou účasťou, alebo o podnik usilujúci sa pritiahnúť rôzne zdroje investícií, bude pravdepodobne výborom pre audit dozorná rada bez svojho predsedu.**

Juraj Strempek

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Regulácia cien a miezd vo vybraných priemyselne vyspelých štátoch.

Predstavitelia neoliberalizmu neraz skresľujú liberalizáciu cien a miezd v priemyselne vyspelých štátoch. Vytvárajú dojem, že v USA, Veľkej Británii a v ďalších štátoch Západnej Európy, štát nereguloval ceny a mzdy, nezasahuje do národného hospodárstva. V skutočnosti obdobie „nového údelu“ v USA v 30. rokoch 20. str. znamenalo zásadný obrat vo vývoji hospodárskej politiky smerom k štátnemu intervencionizmu. V roku 1937, výklad Ústavy Najvyšším súdom Spojených štátov potvrdil zásahy štátu do ekonomiky. V súlade s uznesením Najvyššieho súdu USA, vláda Spojených štátov môže podnes obmedzovať zisky,

Bachar

určovať a kontrolovať rôzne sadzby, regulovať vývoj cien a miezd a obmedzovať právo občana na majetok. Boj proti terorizmu sprísnil reguláciu spoločenského života.

Taktiež v Západnej Európe vzrástla úloha sociálneho zákonodarstva po r. 1945. Až 70. a 80. roky vyústili pod vplyvom inflačných tlakov do neoliberalizmu s cieľom znížiť štáty dlh, dosiahnuť vyrovnaný štátny rozpočet. Avšak aj v týchto rokoch, v rôznych fázach hospodárskeho cyklu, hlavne pod vplyvom porúch vyvolaných energetickou krízou, vlády v priemyselne vyspelých štátoch intenzívne zasahovali do národného hospodárstva. Využívali nástroje fiškálnej a menovej politiky, ale neváhali uplatniť aj reguláciu cien a miezd. Napríklad, Nixonova administratíva pristúpila k opakovanému zmrazeniu cien a miezd v období ropných „šokov.“

Ozbrojené konflikty na Strednom východe sa premietajú do nárastu VOC. Nárast VOC sa na svetových trhoch automaticky premietne do MOC a služieb, do cien priemyselných a poľnohospodárskych surovín a potravín a do svetovej ekonomiky. V konečnom dôsledku ohrozuje energetickú bezpečnosť jednotlivých štátov. Rastúce ceny zvyšujú životné náklady obyvateľov, znižujú vnútornú kúpyschopnosť peňažnej jednotky, vyvolávajú sociálne napätie, ktoré žiadna vláda nemôže ignorovať. Preto, napriek dominujúcej neoliberalnej doktríne, regulácia cien a miezd je aj dnes aktuálnym nástrojom hospodárskej politiky.

Cenové úrady a cenové zákonodarstvo existuje vo väčšine európskych štátov, v USA a v Kanade. Pomocou cenového zákonodarstva vlády jednotlivých štátov môžu zasahovať do cenovej politiky jednotlivých spoločností, vyjadrovať sa k cenám, vyhlásiť čiastkové, alebo úplné cenové moratórium. Pristúpiť k regulácii cien ako k súčasť širšie zameraných opatrení hospodárskej politiky.

Vo Veľkej Británii, vláda pod vedením p. Thatcherovej, prijala zákon o regulácii cien a miezd, zriadila Komisiu pre ceny a Úrad pre mzdy. Zákon umožnil vláde, aby počas troch rokov regulovala ceny, mzdy, dividendy a dôchodky súkromných spoločností. Podniky mohli zvyšovať ceny len v nadväznosti na nevyhnutné zvýšenie nákladov, pričom nárast miezd nad určitý rámec sa nepovažoval za prípustné náklady. Zákon obmedzil ziskové rozpätie. Veľké firmy môžu zvýšiť ceny len na základe predchádzajúceho súhlasu zainteresovaných inštitúcií.

V severských štátoch, regulácia cien a miezd je súčasťou hospodárskej politiky vlády. Napríklad, vo Švédsku, zvýšenie cien citlivých tovarov podlieha ohlasovacej povinnosti. V Dánsku, Nórsku a vo Fínsku, kontrola cien sa uplatňuje v závislosti na stave národného hospodárstva. V Dánsku, ohlasovanému zvýšeniu cien predchádza kontrola v príslušnom podniku.

V Taliansku, štát má rozsiahle právomoci pri kontrole vývoja cien a miezd. Štátne inštitúcie môžu na 60 dní zmraziť ceny vybraných skupín potravín a služieb. Nárast miezd sa viaže na index životných nákladov.

Po r. 1945, vláda vo Francúzsku opakovane pristúpila ku kontrole cien a miezd. V 70. rokoch, vláda kontrolovala vývoj cien na základe dohody medzi vládou hlavnými priemyselnými odvetvami. Podniky, ktoré porušili dohodu mali sťažený prístup k úverom a ohraničenú tvorbu zisku. V Belgicku sa uplatňuje politika programovaného vývoja cien. Podniky musia 2 mesiace dopredu hlásiť plánovanú zmenu cien cenovému úradu. V prípade potreby, vláda môže na 90 dní zmraziť ceny za verejné služby.

Politika cien a miezd sa často mení v Holandsku. Regulácia cien a miezd vo väzbe na životné náklady bola obnovená v 1972. V Hospodárskej a v sociálnej rade, zamestnávateľa, odbory a vláda rokujú o všetkých opatreniach hospodárskej a sociálnej politiky, kontrolujú výšku ziskového rozpätia.

Vo Švajčiarsku platí nariadenie vlády, ktoré je zamerané na kontrolu neoprávneného zvyšovania cien, ktoré vedie k neprimeranému zisku.

V USA, pôsobí Komisia vlády pre ceny, Rada pre mzdy a Rada pre životné náklady. Prezident môže zmraziť ceny a mzdy na dobu neurčitú. Smernica pre tvorbu cien reguluje ich nárast. Zvýšenie cien o viacej ako 1,5 % je možné len za predpokladu, že neprekročí rozpätie zisku.

Vo všeobecnosti platí, že ku kontrole cien a miezd vláda pristupuje v závislosti na stave národného hospodárstva pri zohľadnení princípov demokracie. Tvorba cien a zisku vychádza z výrobných nákladov, vývoja ponuky a dopytu, prihliada k politickým a sociálnym aspektom, ktoré vplyvajú na alokáciu a zhodnocovanie zálohovaného kapitálu. Trh dodávateľa, alebo odberateľa sa premieta do ceny v závislosti na monopolizácii výroby a dodávok. Výrobné náklady vystupujú potom ako spodná hranica výrobnej ceny.

Záverom môžeme konštatovať, že regulovanie cien a miezd patrí medzi nástroje hospodárskej politiky, pomocou ktorých štát vplyva na chod národného hospodárstva aj v období dominantného postavenia neoliberalnej doktríny.

Ing. Vladislav Bachar CSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Polarizácia bohatstva a chudoby – Third Worldisation

Dnes je už zrejmé, že ekonomická globalizácia prispela k rozširovaniu priepasti medzi rozvojovými a rozvinutými štátmi, i medzi chudobnými a bohatými obyvateľmi v ich

vnútri. Podarilo sa tak vybudovať novú, no príliš úzku vrstvu bohatých a bohužiaľ výrazným spôsobom rozšíriť rady svetovej chudoby. Problém obrovských disparít sa však už netýka len menej rozvinutých regiónov, no aj štátov, ktoré boli doteraz motorom svetového hospodárstva. Makroekonomické politiky, finančná globalizácia a zmeny v inštitúciách trhu prehĺbili v posledných desaťročiach nerovnosť, a to nie len čo do výšky príjmu alebo objemu bohatstva, ale tiež v podobe rôzneho prístupu k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a sociálnej ochrane či v rozličnej miere politickej participácie a vplyvu. Aj v štátoch zaznamenávajúcich prudký hospodársky rast sa stretol celý rad faktorov, posilnený obrovskými demografickými zmenami, ktoré prenášajú nerovnosť poznatkov, sociálnej zodpovednosti a životných šancí z jednej generácie na druhú. N. Chomsky označil trend postupujúcej polarizácie bohatstva vo svete termínom *third worldisation*.

Rastúca nerovnosť v rozvinutých krajinách bola dávno predvídaným, no doteraz málo verejne známym dôsledkom globalizácie. Úplná hospodárska integrácia totiž znamená vyrovnanie miezd nízko kvalifikovanej pracovnej sily. Napriek tomu, že cesta k dosiahnutiu plne integrovaného sveta je ešte dlhá, *napätie v spodnej a strednej vrstve globálnej spoločnosti sa neúmerne stupňuje. Najmä stredná trieda sa rozpadá, jej významná časť je tlačaná do nízko príjmových skupín, radikalizuje sa a stáva sa nositeľom revolučných zmien.*

V súčasnosti môžeme konštatovať, že 90% svetovej populácie disponuje polovicou svetového príjmu, kým druhú polovicu vlastní najbohatších 10% obyvateľov zeme, to za predpokladu, že hodnotíme rozdelenie svetového príjmu podľa parity kúpnej sily. Pri pohľade na distribúciu príjmu v jednotlivých krajinách dospejeme v mnohých prípadoch k záveru, že bohaté štáty majú dominantné postavenie pred chudobnými ekonomikami.

Negatívne efekty globalizácie v podobe rastu disparít medzi jednotlivými skupinami obyvateľov sa však neprejavujú izolovane, iba v niektorých hospodársky vyspelých krajinách či rozvojových štátoch, ale v celom svetovom hospodárstve. Stáva sa teda časť planéty, bez ohľadu na národné hranice, tretím svetom?

Podľa Milanovica má asi 70% celosvetových príjmových nerovností charakter medzinárodnej príjmovej nerovnosti (ide o nerovnosti medzi jednotlivými štátmi). Možnosť zlepšiť svoj životný štandard je tak do značnej miery ovplyvnená faktom, v akej krajine jednotliviec žije. Veľkým problémom boli a sú podmienky na svetových trhoch, ktoré vôbec neponúkajú rovnaké možnosti. Bohaté krajiny majú preferenčný prístup na kapitálové trhy, navyše sú menej citlivé na rôzne zmeny na svetových komoditných trhoch. Globálni investori teda celkom prirodzene uprednostňujú hospodársky vyspelé štáty disponujúce, okrem iného, lepšie rozvinutým ľudským kapitálom, kvalitnou infraštruktúrou a inštitucionálnou základňou, čo im umožňuje znížiť investičné riziko na minimum. Na druhej strane, rozvojové krajiny sa vyznačujú nízkou diverzifikáciou štruktúry hospodárstva a exportu, preto sa stávajú vysoko citlivými na

svetové finančné šoky i na výkyvy cien komodít. Na uvedené nedostatky svetových trhov reagovala v roku 2002 Medzinárodná konferencia o financovaní rozvoja v Dohode z Monterrey, ktorá si stanovila za cieľ zvýšiť podiel rozvojových krajín na globálnom rozhodovacom procese. V skutočnosti bol v tejto oblasti zaznamenaný iba malý pokrok. Obmedzenie prístupu chudobných krajín k stabilnému zdroju medzinárodného kapitálu, ako aj ich horšia rokovacia pozícia v medzinárodnom obchode pravdepodobne zapríčinia nedostatočné využitie rozvojového potenciálu chudobných ekonomík, čo môže následne ohroziť blahobyt v celosvetovom meradle. **Nízka miera rastu ďalej znemožní snahy na potlačenie chudoby, čo v konečnom dôsledku ohrozí sociálnu stabilitu a bezpečnosť.**

Často sa pozeráme na správy o chudobe a nerovnostiach so strachom, posudzujúc pri tom globalizáciu ako dobrý alebo zlý fenomén. V skutočnosti však nejde o voľbu medzi čiernym a bielym, mali by sme skôr diskutovať o tom, akú globalizáciu chceme mať. Dôkazom toho, že riešenie problému narastajúcich nerovností je možné, je doterajší vývoj v ČLR, ktorý sa v pozitívnom smere prenáša do svetového hospodárstva. Komunistická Čína zažíva za posledné dve dekády obrovskú kapitalistickú revolúciu, keď jej ekonomika je dnes až šesťkrát väčšia ako pred dvadsiatimi rokmi. Trvalý hospodársky rast so sebou priniesol aj zvyšujúci sa blahobyt obyvateľstva a rozširovanie strednej vrstvy. Napriek tomu je nerovnosť v čínskej spoločnosti na vzostupe, čo je spôsobené najmä nerovnomerným hospodárskym progresom jednotlivých regiónov ČLR. Vyrovňavacie efekty čínskeho hospodárskeho zázraku majú ale tiež svoje limity, najmä ak zohľadníme jeden z najväznejších problémov čínskej ekonomiky – starnutie obyvateľstva a nízky prírastok populácie. Nádeje ekonómov vzbudzuje sľubný hospodársky rast v štátoch Afriky. Aby sa však jeho dopady prejavili na budúcom znižovaní medzinárodnej nerovnosti, musí v prvom rade medzinárodné spoločenstvo vytvoriť nové, skutočne rešpektované pravidlá, ktoré zaručia rozvojovým štátom väčší politický priestor a významnejší vplyv pri rozhodovaní o otázkach s celosvetovou pôsobnosťou. Otázkou však zostáva, do akej miery sú hospodársky vyspelé štáty ako USA či krajiny EÚ ochotné vzdať sa časti svojich právomocí a uvoľniť tak priestor pre pôsobenie nových, hospodársky nie práve najsilnejších hráčov.

Ing. Mária Fertalová
závery z víťaznej práce v ŠVOČ
Fakulty medzinárodných vzťahov EU

Osobnosti

Vzhľadom na čas letných prázdnin a tak trochu oddychové čítanie počas „uhorkovej sezóny“ sme sa v redakcii rozhodli, že v tomto čísle nepredstavíme žiadnu

novú osobnosť z radov slovenskej ekonomickej proveniencie či nositeľov Nobelovej ceny za ekonómiu, ale pokúsime sa Vám priblížiť niekoľko, dúfame, že zaujímavých, faktov o Nobelovej cene.

Cena je pomenovaná po Alfredovi Nobelovi, švédskom chemikovi, ktorý zomrel 10. decembra 1896 v talianskom San Remo. Vo svojej poslednej vôli odkázal väčšinu svojho dedičstva (vtedy približne 31 mil. švédskych korún, teraz približne 1,5 mld. švédskych korún) v prospech tých, ktorí sa čo najväčším pričinením zaslúžia o rozvoj ľudstva v oblasti fyziky, chémie, fyziológie a medicíny, literatúry a mieru. Je zrejme, že takýto stav vecí sa príliš nepáčil jeho príbuzným, ktorí závet napadli na súde. Neboli to však len príbuzní, ktorí so závetom nesúhlasili, ale aj rôzne autority mimo Švédska. Po 4 rokoch bojov medzi vykonávateľmi závetu a ostatnými sa podarilo presvedčiť všetkých, že je potrebné vyplniť posledné Nobelove želanie. A preto sa v roku 1901 odovzdávali prvé Nobelove ceny v spomenutých 5 kategóriách. Nobelova cena za ekonómiu sa začala udeľovať až od roku 1969 pričom navrhovateľom je švédska Riksbank. Ak však chceme byť presný, je treba spomenúť skutočnosť, že cena za ekonómiu nie je Nobelovou cenou. Riksbank zaviedla v roku 1968 tzv. „Cenu Švédskej centrálnej banky v ekonomických vedách na pamiatku Alfreda Nobela“ a od roku 1969 ju udeľuje Kráľovská švédska akadémia vied so sídlom v Štokholme.

Čo sa týka faktov nominácie na Nobelovu cenu, na rok 2007 bolo nominovaných 181 mien pre cenu za mier (46 z nich sú organizácie). Ostatné ceny zvyčajne dostávajú 250 – 300 nominácii každý rok. Z celkového počtu nominovaných v priebehu udeľovania Nobelovej ceny, bola cena udelená 785 laureátom, pričom išlo o 766 osôb a 19 organizácií. Zo 766 osôb je medzi laureátmi len 33 žien, zvyšok tvoria muži. Najmladším laureátom sa stal v roku 1915 25-ročný Lawrence Bragg (fyzika) a najstarším v roku 2002 88-ročný Raymond Davis, ml. (fyzika). Najväčší počet Nobelových cien získal Medzinárodný výbor Červeného kríža (3-krát, v rokoch 1917, 1944, 1963; všetko za mier). Okrem toho cenu získali aj rodinní príslušníci (Marie a Pierre Curie, Alva Myrdal a Gunar Myrdal (ekonomika), William a Lawrence Bragg).

Čo sa týka finančného ocenenia, najnižšia suma bola vyplatená v roku 1923 (114 935 SEK), postupne sa ale zvyšovala. V roku 1982 prvýkrát prekročila hodnotu milióna a dosiahla 1 150 000 SEK. Od roku 2001 sa vypláca na ceny čiastka 10 mil. SEK (36 mil. SKK).

Redakcia

Mladi a veda

Zelená revolúcia nie je v Sub-Saharskej Afrike nemožná

V 60ych a 70ych rokoch minulého storočia sa v Ázii podarilo dosiahnuť zelenú revolúciu a posunúť tak

rozvoj poľnohospodárstva na ďalší stupienok pri zabezpečovaní svojho obyvateľstva. Podľa mnohých odborníkov bol takýto úspech pre Sub-Saharskú Afriku nemožným. Avšak páni Keijiro Otsuka a Takashi Yamano z Nadácie pre moderné štúdie o medzinárodnom rozvoji (Foundation for Advanced Studies on International Development) priviedli do Kene projekt, ktorý môže znamenať veľkú nádej pre región, kde populácia stále rýchlo rastie, zatiaľ čo dostupnosť použiteľnej pôdy je silno limitovaná, čoho dôsledkom je klesajúca produkcia obživy per capita.

Nový pestovateľský systém môže byť označený aj ako „Organická zelená revolúcia“ a je založená na využívaní hnoja produkovaného „zdokonalenou“ dojnica (improved diary cow). Takáto dojnica je krížencom európskeho dobytká a lokálneho, odolnejšieho voči chorobám a nákazám striehnucim na každom rohu.

Tento systém funguje na báze kolobehu, kedy farmár pestuje tzv. Napiersku trávu (oblúbené krmivo) na svojej farme, touto kŕmi „zdokonalené“ dojnice chované v stajniach, získava hnoj zo stajní a tento aplikuje na plodiny ako kukuricu či banány. Tržby z predaja mlieka a plodín potom používa na udržiavanie a intenzifikáciu svojho farmárskeho systému.

Za vzor si tento projekt vzal tak zelenú revolúciu v Ázii ako aj poľnohospodársku revolúciu v Anglicku v 18. storočí. Prvým poznatkom bolo, že pokiaľ je dobytok voľne pasený, nie je možné zozbierať a ako hnojivo využiť všetok hnoj. Preto sa prišlo s návrhom chovu v prístreškoch. Kým je tento ale ustajnený, stáva sa takýto chov náročný na prácu, lebo je potrebné z polí doniesť krmivo k dobytku, ako aj hnoj preniesť od dobytká na polia. Na druhej strane je však takáto forma menej náročná na rozlohu územia.

Výsledky štúdie z Kene potvrdzujú úspešnosť tohto nápadu. Z domácností, v ktorých mali aspoň jednu „zdokonalenú“ dojnica, až 86% využívalo hnoj na svoje plodiny a takto zvyšovali a zefektívňovali svoju produkciu, pričom v domácnostiach bez novej dojnice hnojí iba 63%. Najviac sa toto organické hnojivo aplikuje na kukuricu, Napierskú trávu, kávu a banány. Ukázalo sa, že nárast úrody je možné dosiahnuť, ak je poskytnutá dostatočná podpora do výskumných programov, nielen čo sa týka nových technológií ale aj identifikácie optimálnej zmesi pestovaných plodín, produkcie krmiva a dojníc.

Problémy, ktoré sprevádzajú túto začínajúcu organickú zelenú revolúciu sú nedostatok kapitálu, vzhľadom na skutočnosť, že už spomínané špeciálne krížené dojnice sú drahé; potreba pre zefektívnenie marketingu čerstvého mlieka, keďže jeho predaj je jeden z hlavných zdrojov príjmov farmárov; a taktiež nedostatok veterinárnych služieb a ich vysoké ceny.

Počas študovania tejto tematiky sa v mojom okolí začala často vynárať tematika geneticky modifikovaných organizmov (GMO) a tak som sa zamyslela nad tým, či je tento projekt naozaj tak organickým ako jeho názov tvrdí. Pomenovanie „zdokonalená dojnica“ vo mne vzbudil

skepsu a priznávam, že som nevedela, kde presne leží hranica medzi „obyčajným“ krížením a genetickou modifikáciou. Preto som sa obrátila na odborníkov s prosbou o vysvetlenie a ich vedecký názor k tomuto konkrétnemu projektu. Úprimne priznávam, že ma veľmi pozitívne prekvapila skutočnosť, že skoro každý z opýtaných na môj mail zareagoval.

Vo všetkých prípadoch bola odpoveď rovnaká – jedná sa o klasické kríženie dvoch plemien kráv, o šľachtiteľskú metódu. Takéto procesy využíva človek už od počiatkov poľnohospodárstva. V tomto konkrétnom projekte „očakáva spojenie niektorých pozitívnych vlastností v potomstve, napr. odolnosť a adaptovanie na vonkajšie podmienky z pôvodného afrického plemena a výkonnosť tráviacej sústavy, resp. vysoké produkčné ukazovatele európskych plemien (tie sú výsledkom dlhodobého šľachtenia)“.

Zaujímavé je, že sa väčšina odborníkov ešte vyjadrila aj k samotnej genetickej modifikácii, ako metóde, ktorej sa mnohí (najmä laici) obávajú. Na jednej strane priznávajú, že je to vedná disciplína ešte relatívne mladá a nedostatočne preskúmaná (hlavne jej dlhodobé následky a riziká s ňou spojené), na druhej strane zdôrazňujú možnosti, ktoré do budúcnosti predstavuje či skutočnosť, že aj klasické kríženie predstavuje vlastne vnášanie génov do genetického materiálu a to dokonca náhodne; a možno ním taktiež „vytvoriť“ nebezpečný organizmus.

Ja osobne sa ešte stále prikláňam k skupine skeptikov, čo sa GMO týka, no na základe tejto práce som získala nový pohľad na problematiku. Technológie sa neustále zlepšujú, veda napreduje a ak sa podarí odstrániť „vedľajšie účinky“ takto vytvorených organizmov a minimalizovať riziko, je táto cesta pravdepodobne jednou z možností pomoci rozvojovým krajinám pri zaistení ich potravinovej bezpečnosti. Pestovať obilniny odolnejšie voči zlým miestnym prírodným podmienkam, alebo také ktoré sú obohatené o vitamíny a látky, ktorých majú obyvatelia nedostatok, či chovať dobytok lepšie znášajúci lokálne podmienky by bolo veľkou pomocou a do budúcnosti predstavuje výzvu.

Dana Brhlovičová

Recenzia

Regionálny rozvoj a regionálna politika
Koloman Ivanička, Alžbeta Ivaničková
Bratislava 2007, Merkury spol. s.r.o.

Porozumenie interaktívnym úrovňami na ktorých sa realizuje regionálna politika, výchova odborníkov, získavanie kvalifikácie a zručnosti usmerňovať regionálny rozvoj na Slovensku i v Európskej únii sa stalo veľmi naliehavou úlohou. Práve touto problematikou sa autori v publikácii zaoberajú.

Obsahovo je kniha rozdelená do dvoch častí.

Prvá časť „Regionálny rozvoj“ má sedem kapitol a to: Regionálny rozvoj, Pojem regiónu a regionalizácie, Región a infraštruktúra, Teória učiacich sa regiónov, Nová ekonomika a metropolitné regióny, Evolúcia koncepcie regionálneho rozvoja Európskej únie, Tendencie regionálneho vývoja Slovenska.

Pri vstupe do problematiky regionálneho rozvoja sa autor snaží definovať základne pojmy s ktorými pracuje, ako napríklad región, regionálny rozvoj, modely regiónov. Rozoberá faktory sociálne-ekonomického rozvoja, ktoré v rozhodujúcej miere napomáhajú regionálnemu rozvoju na danom území. Ďalej sa venuje regionalizácii z pohľadu globálneho až po charakterizáciu typov jednotlivých regiónov. Rozoberá smerovanie regiónov Európskej únie a na základe týchto podkladov ukazuje aký by mal prebiehať proces formovania regionálnej štruktúry na Slovensku.

Druhá časť „Regionálna politika“ má sedem kapitol a to: Regionálna politika, Podnikateľské a inovačné roje (klastre) ako nástroj vysokej konkurenčnej schopnosti štátu a regiónu, Metropolitná organizácia územia a tendencie získavania nových oprávnení pre metropolitné regióny, Eurofondy v regionálnej politike Európskej únie, národných vlád a regiónov, Demografická štruktúra európskych regiónov a tvorba priorit Európskej únie, Nový regionalizmus a dialóg jeho uplatňovania v stratégii regionálneho rozvoja a regionálnej politiky, Posuny od virtuálneho regiónu k novej realite.

V tejto časti sa autor zaoberá jednotlivými modelmi regionálnej politiky a ich uplatňovaním na území Európskej únie. Rozoberá ekonomické smerovanie Európskej únie pri naplňovaní programu regionalizácie prostredníctvom Eurofondov.

V závere možno konštatovať, že práca má slúžiť ako učebná pomôcka pre študentov Vysoké školy ekonómie a manažmentu verejnej správy v Bratislave. Má obmedzujúci rozsah a preto je selekciou problémov uprednostňujúcou otázky a odpovede. Môže sa stať aj dobrou pomôckou pre tých, ktorí sa venujú regiónom profesionálne, alebo si chcú v tejto oblasti rozšíriť vedomosti.

Ing. František Vojtech, PhD.